

**Ўзбекистон тўқимачилик саноатида кичик ва ўрта бизнеснинг
ўрни**

Носиров Илхом Аббосович

-иқтисод фанлари доктори (DSc),

Фарғона политехника институти,

Менежмент кафедраси профессори

E-mail: nosirovilomzon@gmail.com +998943984744

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистон тўқимачилик саноати доирасида кичик ва ўрта бизнеснинг ўрни ва аҳамияти таҳлил қилинган. Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналари мамлакатнинг иқтисодий ривожланишида муҳим роль ўйнайди, чунки улар янги иш ўринларини яратади, аҳолининг даромадларини оширади, экспорт ҳажмини кенгайтиради ва илм-фан ҳамда инновацияларни жорий этишга ўз ҳиссасини қўшади. Мақолада кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналарининг фаолиятини қўллаб-қувватлаш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: тўқимачилик саноати, кичик ва ўрта бизнес, иқтисодий ривожланиш, экспорт, инновация, давлат қўллаб-қувватлаш.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган кенг қамровли иқтисодий ислохотлар доирасида тўқимачилик саноатини жадал ривожлантириш устувор йўналишлардан бири ҳисобланади. Чунки, тўқимачилик индустрияси мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида муҳим ўрин тутади ва халқаро бозорда рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришга қодир саноат тармоқларидан бири ҳисобланади.

Тўқимачилик саноатида, айниқса, кичик ва ўрта бизнес субъектларининг фаол иштироки жуда муҳим аҳамиятга эга. Чунки, мазкур тармоқда ишлаб чиқариш қувватларини барпо этиш, янги иш ўринларини

яратиш, маҳаллий ҳом ашёлардан фойдаланиш ва экспорт салоҳиятини ошириш каби вазифаларни бажаришда кичик ва ўрта тадбиркорлик муҳим ўрин тутди.

Ўзбекистон тўқимачилик саноатида кичик ва ўрта бизнеснинг ўрни ва ривожланиш тенденциялари

Ўзбекистон тўқимачилик саноати кичик ва ўрта корхоналарнинг салмоқли улушига эга тармоқлардан бири ҳисобланади. Тармоқда фаолият юритаётган жами 6,5 минг корхоналарнинг 87,5 фоизини кичик корхоналар, 12,2 фоизини ўрта корхоналар ташкил қилади. Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналарининг асосий фаолият йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- тайёр матолар, трикотаж ва тўқилган маҳсулотлар ишлаб чиқариш;
- газламалар, тўқилган матолар, трикотаж ва тайёр кийимлар тикиш;
- ип йиғириш, крашение, бўяш ва матони қайта ишлаш;
- тўқимачилик ускуналарини таъмирлаш ва хизмат кўрсатиш.

Йирик корхоналар, асосан, ип йиғириш, тўқиш, бўяш ва гул солиш каби технологик жараёнларни ўз ичига олган вертикал интеграциялашган ишлаб чиқариш тизимига эга. Бунда кичик ва ўрта корхоналар, асосан, тайёр маҳсулотлар тикиш ва уларни реализация қилиш билан шуғулланади.

Тўқимачилик саноатида кичик ва ўрта бизнес субъектларининг улуши йилдан-йилга ошиб бормоқда. Жумладан, 2015 йилда уларнинг улуши 78 фоизни, 2021 йилда эса 87,5 фоизни ташкил этган. Бу эса, ўз навбатида, ушбу субъектларнинг тармоқдаги ўрни ва ролининг ортиб бораётганлигини кўрсатади.

Таъкидлаш жоизки, сўнгги йилларда тўқимачилик саноатида амалга оширилган туб ислохотлар, хусусан, тадбиркорлик муҳитини яхшилаш, инвестиция ва инновацияларни рағбатлантириш, ер, сув, электр ва бошқа ресурсларга тегишли тўловларни камайтириш, солиқ имтиёзлари ва имтиёзли кредитлаш механизмларини жорий этиш каби чора-тадбирлар тўқимачилик соҳасидаги кичик ва ўрта корхоналарнинг фаолиятини сезиларли даражада жонлантирди.

Бунинг натижасида тўқимачилик соҳасидаги кичик ва ўрта бизнес субъектларининг ялпи ишлаб чиқариш ҳажмидаги улуши 2015 йилдаги 25,4 фоиздан 2021 йилда 32,7 фоизга ўсди. Шунингдек, ушбу корхоналар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг экспортдаги улуши ҳам ортиб, 2015 йилдаги 17,5 фоиздан 2021 йилда 27,3 фоизга етди.

Тўқимачилик саноатида кичик ва ўрта бизнес субъектлари фаолиятининг янада ривожланиши учун қуйидаги имкониятлар мавжуд:

- юзага келган иқтисодий ислохотлар ва уларнинг самарали натижалари;
- мамлакатда ишлаб чиқарилаётган йиллик 3 миллион тонна пахта хомашёси ва бошқа тўқимачилик хом ашёларига бўлган юқори талаб;
- халқаро бозорда тўқимачилик маҳсулотларига ортиб бораётган талаб;
- замонавий технологик ускуналар ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш имкониятларининг ортиб бориши.

Ўзбекистон тўқимачилик саноатида кичик ва ўрта бизнеснинг ривожланиши, шу жумладан, унинг улушининг ортиб бориши қатор муаммолар ва чекловларга дуч келмоқда. Қуйида уларнинг асосийлари таҳлил этилади:

1. Молиявий ресурсларга чекланган кириш имкониятлари. Тўқимачилик саноатида фаолият юритаётган кўплаб кичик ва ўрта корхоналар қисқа муддатли кредитларга кучли эҳтиёж сезмоқда. Бунда уларнинг бозорда эгаллаган ўрни ва молиявий ҳолатига қараб кредитлар олиш имкониятлари чегараланган. Натижада бу уларнинг ишлаб чиқариш ҳажмларини ошириш, янги технологияларни жорий этиш ва маҳсулот сифатини яхшилашга тўсқинлик қилмоқда.

2. Ишлаб чиқариш қувватларининг ривожланмаганлиги. Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналарида илғор технологиялар етарли даражада жорий қилинмаган, ишлаб чиқариш жараёнлари анчайин қоқоқ ҳолатда эканлиги, янги замонавий ускуналар билан таъминланганлик даражаси паст.

Бу эса уларнинг ишлаб чиқариш самарадорлиги ва маҳсулот сифатини пасайишига сабаб бўлмоқда.

3. Худудларда инфратузилманинг ривожланмаганлиги. Тўқимачилик соҳасидаги кичик ва ўрта корхоналарнинг аксарияти худудларда жойлашган бўлиб, улар учун тегишли инфратузилма (тоқ, газ, сув, транспорт, алоқа ва ҳ.к.)нинг етарли даражада ривожланмаганлиги муаммо бўлиб қолмоқда. Бу эса ўз навбатида уларнинг ишлаб чиқариш харажатларини оширмоқда ва маҳсулот рақобатбардошлигини пасайтирмоқда.

4. Ходимларнинг малакаси ва касбий кўникмаларининг ривожланмаганлиги. Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналарида малакали мутахассислар, устахоналар, касб-ҳунар коллежлари ва олий таълим муассасаларининг битирувчиларига бўлган талаб юқори бўлса-да, бу талабга жавоб бера оладиган кадрлар етарли эмас. Бу муаммо маҳсулотлар сифати ва ишлаб чиқариш самарадорлигига салбий таъсир кўрсатмоқда.

5. Тайёр маҳсулотларни сотиш бозорларининг чекланганлиги. Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналари томонидан ишлаб чиқариладиган кўплаб маҳсулотлар учун мақбул сотиш бозорларининг чекланганлиги муаммо бўлиб қолмоқда. Бунда уларнинг маҳсулотларни ички ва ташқи бозорларга чиқара олмаслиги, рекламалар ва маркетинг стратегияларининг такомиллашмагани, халқаро савдо тизимларига кириш механизмларининг ривожланмаганлиги сабаб бўлмоқда.

Юқорида қайд этилган муаммоларни ҳал этиш ва кичик ва ўрта бизнеснинг тўқимачилик саноатидаги улушини янада ошириш мақсадида қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ:

1. Тўқимачилик соҳасидаги кичик ва ўрта корхоналарни молиявий қўллаб-қувватлашни кучайтириш. Хусусан, уларга имтиёзли кредитлар бериш шартларини енгиллаштириш, қисқа муддатли заёмлар бериш амалиётини сезиларли равишда кенгайтириш, лизинг хизматларидан кенгроқ фойдаланишни рағбатлантириш.

2. Тўқимачилик соҳаси учун малакали кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш. Бунда касб-хунар коллежлари, олий ўқув юртлари ва тайёрлов марказлари фаолиятини кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналарининг эҳтиёжларига мослаштириш, ишлаб чиқаришдан ажратилмай ўқитишни ривожлантириш.

3. Тўқимачилик саноатидаги кичик ва ўрта корхоналар учун замонавий ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва хизматларини яратиш. Бунда ҳудудий саноат зоналари, кластерлар, технопарклар ва алоҳида ишлаб чиқариш майдончаларини ташкил этиш орқали улар учун махсус шарт-шароитлар яратиш лозим.

4. Тўқимачилик соҳасидаги кичик ва ўрта корхоналарни ички ва ташқи бозорларга чиқаришга кўмаклашиш. Бунинг учун уларнинг маркетинг фаолиятини кучайтириш, улар учун алоҳида кўргазма, ярмарка ва баҳс-мунозараларни ташкил этиш, миллий ва хорижий бозорларда рақобатбардош брендларни шакллантириш ишларини амалга ошириш зарур.

5. Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналари фаолиятини тартибга солиш ва уларнинг бизнес фаолиятини ривожлантириш.

Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналари иқтисодиётда муҳим аҳамият касб этади. Уларни қўллаб-қувватлаш ва фаолиятини тартибга солиш мақсадида қуйидаги йўналишларда ишлар амалга оширилиши лозим:

1. Молиявий қўллаб-қувватлаш механизмларини такомиллаштириш.. Кичик ва ўрта корхоналар учун арзон ва қулай кредитлар, имтиёзли солиқ ва бошқа преференциялар тақдим этиш орқали уларнинг молиявий барқарорлигини таъминлаш керак.

2. Маркетинг ва экспортни ривожлантиришга кўмаклашиш.. Тўқимачилик корхоналарининг ички ва ташқи бозорларга чиқиши, брендларини шакллантириш ва рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришларига ёрдам бериш лозим.

3. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, илм-фан ва инновацияларни жорий этиш.. Тўқимачилик корхоналарини замонавий технологиялар, ускуналар билан таъминлаш орқали ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш зарур.

4. Кадрлар тайёрлаш ва малакасини оширишни қўллаб-қувватлаш.. Тўқимачилик соҳасида малакали мутахассис ва ишчиларни тайёрлаш ҳамда ходимларнинг малакасини ошириб боришга ёрдам бериш керак.

5. Қонунчиликни такомиллаштириш ва ҳуқуқий муҳитни яхшилаш.. Тўқимачилик соҳасидаги қонунчиликни янада такомиллаштириш, ноқулай тартиб-қоидаларни бартараф этиш орқали корхоналарнинг фаолияти учун қулай ҳуқуқий шарт-шароитлар яратиш лозим.

Ўзбекистон тўқимачилик саноатида кичик ва ўрта бизнеснинг ўрни ва аҳамиятини таҳлил қилиш асосида қуйидаги хулосаларга келиш мумкин:

- Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналари мамлакатнинг иқтисодий ривожланишида муҳим роль ўйнайди. Улар янги иш ўринларини яратиш, аҳолининг даромадларини оширишга, экспорт ҳажмини кенгайтиришга ва инновацияларни жорий этишга ўз ҳиссасини қўшади.

- Ўзбекистонда кичик ва ўрта тўқимачилик бизнеси тобора ривожланиб бормоқда. Лекин, бу соҳада ҳали ҳам бир қатор муаммолар мавжуд, жумладан, ишлаб чиқариш қувватларидан тўлиқ фойдаланмаслик, қишлоқ жойларда кичик тўқимачилик корхоналарининг етарли ривожланмаганлиги ва бошқалар.

- Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналарининг фаолиятини қўллаб-қувватлаш, уларга кредит, солиқ ва бошқа имтиёзлар бериш, замонавий ускуна ва технологияларни жорий этишга кўмаклашиш орқали мазкур соҳанинг янада ривожланиши таъминланиши мумкин.

- Кичик ва ўрта тўқимачилик корхоналарининг экспорт салоҳиятини ошириш, уларнинг халқаро бозорларга чиқишига кўмаклашиш ҳамда рақобатбардошлигини ошириш долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Шундай қилиб, Ўзбекистон тўқимачилик саноатида кичик ва ўрта бизнеснинг ўрни ва аҳамияти юқори бўлиб, уни қўллаб-қувватлаш мамлакатнинг иқтисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 24 декабрдаги 1066-сон "Тўқимачилик саноатини 2020-2021 йилларда ривожлантириш дастури тўғрисида"ги Қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг 2021 йилги маълумотлари.
4. Musaev R.A., Kadyrov Sh.E. (2020) The role of small and medium-sized enterprises in the textile industry of Uzbekistan. *International Journal of Entrepreneurship*, 24(Special Issue 1), 1-10.
5. Абдуллаев А.М., Нишонов Ф.М. (2018) Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг Ўзбекистон иқтисодиётидаги ўрни ва аҳамияти. *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар*, 2018(2), 1-12.
6. Yormatov, I. T. (2022). Роль частного бизнеса в экономике Узбекистана. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 2(11), 215-220.
7. Yormatov, I. T. (2022). О 'zbekistonda iste'mol bozorini to 'ldirishda kichik va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishning o 'rni. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 2(11), 99-102.
8. Yormatov, I. T., & Tudiboev, S. (2022). KICHIK BIZNESNING KATTA IMKONIYATLARI. *Prospects of development of science and education*, 1(2), 41-46.
9. Yormatov, T., & Xamdamjonov, M. M. (2022). O'zbekistonda byudjet mablag'laridan foydalanishning ayrim masalalari. *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования*, 1(18), 68-71.

10. Ерматов, И. Т. (2023). Государственная поддержка и проблемы малого и среднего бизнеса в Узбекистане. In Устойчивое развитие: анализ тенденций российской и мировой экономики (pp. 90-92).
11. Тошматович Ю.И. (2023). РОЛЬ ГОСУДАРСТВА И МЕЖДУНАРОДНОГО СООБЩЕСТВА В БОРЬБЕ С БЕДНОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ. Сеть гуманитарных наук: Журнал социальных наук и гуманитарных исследований , 1 (6), 4-7.
12. Носиров И., Ерматов И. (2023). ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА. Ижтимоий-гуманитарный фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Актуальные проблемы гуманитарных и социальных наук. , 3 (С/3), 62-71.
13. Ёрматов, И. Т., Окунькова, Е. А., Козлов, В. А., & Лошков, Б. Д. (2022). ИННОВАЦИИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА. In ИННОВАЦИИ В УПРАВЛЕНИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ (ICIMSS-2021) (pp. 126-131).
14. Toshmatovich, Y. I. (2023). THE ROLE OF THE STATE AND THE INTERNATIONAL COMMUNITY IN THE FIGHT AGAINST POVERTY IN UZBEKISTAN. Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research, 1(6), 4-7.
15. Toshmatovich, Y. I. (2023). FROM ANCIENT TRADITIONS TO MODERN GREATNESS: THE DEVELOPMENT OF THE TEXTILE INDUSTRY OF UZBEKISTAN. American Journal of Business Management, Economics and Banking, 16, 201-205.